

23.2.2021

Lisävastine HE 226/2020 vp laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta

Professori Olli Mäenpään täydentävä lausunto

Oikeusministeriö yhtyy professori Mäenpään täydentävässä lausunnossaan esittämään seuraavin täsmennyksin.

Valtuustoryhmä rikosilmoituksen tekijänä

Professori Mäenpää toteaa täydentävässä lausunnossaan, että kun on kyseessä epäily kunnan luottamushenkilöön kohdistuvasta laittomasta uhkauksesta, eikä luottamushenkilö itse tee ilmoitusta, ensisijaisena ilmoituksen tekijänä voidaan – myös luottamushenkilön asema poliittisena toimijana huomioon ottaen – pitää luottamushenkilön välitöntä taustatahoa. Tämä taho on lähinnä kuntalain 19 §:ssä tarkoitettu valtuustoryhmä. Vastaavasti ilmoituksen voi tehdä myös luottamushenkilön puoluejärjestö tai muu järjestö, johon luottamushenkilö kuuluu.

OM: Lakivaliokunta pyysi selvitettäväksi voiko valtuustoryhmä tehdä rikosilmoituksen. Esitutkintalain 3 luvun 1 § puhuu ”ilmoittajasta”, joka voi olla kuka tahansa, myös täysin sivullinen. Asiasta todetaan oikeuskirjallisuudessa, että ilmoituksentekijältä ei tarvitse vaatia valtuutusta ilmoituksen tekemiseen. Esitutkintaviranomaisen on normaaliin tapaan pyrittävä varmistumaan siitä, ettei ilmoitus rikoksesta ole perätön. Tämä on käytännössä pääteltävistä niistä olosuhteista, joissa ilmoitus tehdään. Käytännössä poliisi varmistaa rikosilmoituksen tekijän henkilöllisyyden.

Postiosoite Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet E-post, internet

oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Oikeuskirjallisuuden mukaan (Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus 2018) valtuustoryhmän toiminta liittyy lähinnä valtuuston päätöksenteon epäviralliseen valmisteluun. Se ei ole kunnan toimielin, joten sille ei voida määritellä päätösvaltaa. Sille ei siten voida antaa hallintosäännöllä tai lailla omaa toimivaltaa tai tehtäviä (HE 268/2014 vp, s. 148). Tässä suhteessa se eroaa eduskuntaryhmästä, joiden oikeushenkilöllisyydestä säädetään erikseen laissa eduskuntaryhmistä (979/2012), 3 §.

Rikosilmoituksen tekemisen kannalta ilmoituksen tekevän henkilön taustaryhmän oikeudellinen luonne ei ole merkityksellistä. Valtuustoryhmän puolesta toiminee vakiintuneesti sen nimetty johtaja. Edellä selostetun tavoin hän ei oikeudellisesti tarvitse rikosilmoituksen tekemiseen ryhmältä valtuutusta. Vastuu ryhmän sisällä ja/tai ryhmälle on poliittista, ei oikeudellista.

Laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistö

Professori Mäenpää toteaa täydentävässä lausunnossaan, että ennakkopäätöksessä KKO 2013:50 kysymys oli ensisijaisesti näytön arvioinnista ja rikosoikeudellisen lainalaisuusperiaatteen soveltamisesta. Laittomia uhkauksia sisältävä, internetissä julkaistu kirjoitus, ei ollut kirjoituksessa uhattujen ministerien itsensä tiedossa. Koska uhatut eivät tienneet uhkasta, heillä ei ollut rikoslaissa säädetyn tunnusmerkistön mukaista perusteltua syytä pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olleen vakavassa vaarassa. Hallituksen esityksen arvioinnissa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksellä on merkitystä lähinnä siltä kannalta, että laittoman uhkauksen kohteen tietoisuudella esitetystä uhkasta on merkitystä myös esitutinnan vireillepanon kannalta. Laittoman uhkauksen tunnusmerkistöön sisältyvät kriteerit vaikuttavat todennäköisesti rajoittavalla tavalla aiheettomin tai kevein perustein tehtyjen rikosilmoitusten merkitykseen.

OM: Oikeusministeriö toteaa, että lakivaliokunta voinee halutessaan mietinnössään ottaa esiin laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistön ominaispiirteitä professori Mäenpään lausunnon perusteella. Asiaa on sivuttu myös esityksen perusteluissa s. 20-21, mikä voi täydentää osaltaan professori Mäenpään lausumaa.

Rikoslain 25 luvun 7 §:n mukaan laittomaan uhkaukseen syyllistyy se, joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa.

Säännöksen sanamuoto ja sen esityöt osoittavat siten, että rikoslain 25 luvun 7 §:ssä tarkoitetun laittoman uhkauksen tunnusmerkistön täyttyminen on riippuvainen siitä, että nimenomaan uhatulla henkilöllä on ollut perusteltu syy pelkoon. Laittoman uhkauksen on ensiksikin aina tultava uhatun tietoon (KKO 2013:50). Toiseksi lain esitöiden mukaan uhkauksen vakavuus arvioidaan uhatun henkilökohtaisen mittapuun mukaan (HE 94/1993 vp., s.104). Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että uhan tulee olla uhatun henkilökohtaisesta näkökulmasta aiheellinen. Säännös ei edellytä uhrin todella pelkäävän, kunhan hänellä on pelkäämiseen perusteltu syy. Riittävää olisi, että uhkaus tulee kohteen tietoon ja että sillä voidaan saada hänet uskomaan, että uhkaaja tarkoittaa uhkauksella totta. Oikeusministeriö toteaa, että vaikka uhkaa lähtökohtaisesti arvioidaan uhrin subjektiivisesta näkökulmasta, uhan perusteltavuus tuo siihen myös objektiivisen arvion ulottuvuutta.

Tämän vuoksi on keskeistä, että asianomistaja jo esitutkinnassa kertoo käsityksensä siitä, onko hänellä ollut perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vaarassa. Ulkopuolisen esimerkiksi työnantajan tai muiden teon paikalla olijoiden käsitys uhkauksen tapahtumisesta ei ole riittävää rikostunnusmerkistön täyttymisen kannalta. Asianomistajan käsitys voi johtaa siihen, että esitutkinnassa katsotaan, että kyseessä ei ole laittoman uhkauksen tunnusmerkistön täyttävää rikosta. Vaikka rikoksen katsottaisiin tapahtuneen, esitutkinta voidaan jättää toimittamatta teon vähäisyysperusteella (ETL 3 luku 9 §), jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia.

Virallisen syytteen alaiseksi säätäminen tarkoittaa lähtökohtaisesti sitä, että syyte lain edellyttämässä tilanteissa nostetaan, vaikka asianomistaja sitä vastustaisi esimerkiksi henkilökohtaisista syistä. Virallisen syytteen alaisuus ei kuitenkaan merkitse sitä, ettei asianomistajan tahdolla olisi lainkaan merkitystä. Asianomistajan myötävaikutus on keskeistä edellä kuvailluin tavoin sekä rikostunnusmerkistön täyttymisen että myös teosta saatavan näytön kannalta. Laittomassa uhkauksessa näyttöä ei voida perustaa esimerkiksi ulkoisiin vammoihin kuten esimerkiksi usein pahoinpitelyssä. Täten asianomistajan kuuleminen esitutkinnassa olisi jatkossakin aina tarpeen asian selvittämiseksi.

Virallisen syytteen alaisuus työtehtävän tai julkisen luottamustehtävän vuoksi tehdyssä laittomassa uhkauksessa ei merkitse rikosilmoituksen tekovelvollisuutta. Tällaista velvollisuutta ei ole laittoman uhkauksen osalta lainsäädännössä säädetty työnantajalle eikä sellaista ole säädetty kuntalaissa.

Esityksellä ei vaikutettaisi laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistön soveltamiseen, joka nykyiseen tapaan edellyttää, että asianomistajalla on perusteltu syy pelätä omasta tai toisen puolesta henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa.